

Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha
Band: 11 (1937)
Artikel: La pura romontscha
Autor: Venzin, B.
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881225>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 15.10.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

La pura romontscha

da Sur Ben. Venzin, Cuera

Tgi sa pertgei il redactur dil Glogn damonda d' in plevon dil marcau de scriver en siu calender enzatgei della pura romontscha? Podá ch'il signur redactur ha calculau: in vegl caver de Mulinatsch e paster de Maighels ha buc' em-blidau igl igniv, el qual el ha empriu de sgular. Ed in vegl plevon della tiara, che ha dedicau la primavera de sia veta de clamada al pievel puril romontsch ed ei silsuenter vegnius translocaus el marcau, po forse esser stgis de paregliar la tempra caratteristica della casa purila cun quella dil marcau e po forse capir meglier il senn della canzun: Patria, cara patria, tei egl jester hai empriu de carezar. Per carezia ed engrazieivladad alla casa purila ed era per quita muort ils prighels, che smanatschan oz ad ella, hai jeu surpriu l'incarica de scriver dus plaids sur il tema proponiu. El ei impurtonts uonda, ch'el meritass in liung artechel, pertgei cun la pura romontscha stat e croda la casa purila de nossa tiara. Nies stan puril vegn a surventscher las difficultads e las emprovas de nos dis e vegn puspei a flurir, sche la pura romontscha ei carschida a sia clamada, ei stgisa de defender la veglia cultura della casa purila, resta ina regina en siu reginavel e daventa buca ina sclava ded ina cultura jastra a nossas relaziuns montagnardas.

Ei fagiess bein queida ded intonar la melodia dil „Gioder“ de nies Giacun Hasper Muoth, de cantar il laud della veglia pura romontscha, „ch'er' ina dunna de noblas vertids e stupenta casarina, e surtut in ver ideal en cuschina,“ e de criticar empau las „modernas“: „quellas feglias de purs, disadas de far las dunschalas, quellas loschas mattauns, fittadas sco poppas de stratscha, quellas sabiutas dil vitg, activas mo cun la bucca, quellas casarinas de ponn e vali che sbettan la roda sfan il talè e barattan il glin per mangola.“ Nus lein denton buca trer quei register, mobein far attents sin ils ideals, che han da vegl enneu purtau ventira e benedicziun alla casa purila, sin ils ideals, als quals la pura romontscha ei clamada de survir e ch'ella duei defender e proteger, sch'ella vul salvar la cuntentientscha en nossas familias. Quest unviern ha la gasetta dils mats purtau ina viva ed interessanta discussiun sur la feglia e dunna purila. Denton ha ei pariu a mi, che quella discussiun hagi considerau la clamada de pura stagn e ferm dal pugn de vesta material anora e schau d'ina vart la vesta ideala de quei stan e la muntada culturala, che la pura montagnarda ha per il pievel. Ins duei tier ina clamada buca mo dumandar: nua vegn jeu ad haver il pli lev ed il pli bien? Less ins patertgar dapertut aschia, lu stuess ins sbittar aunc bein enqual outra clamada, lu havessen nus neginas soras missionaras, neginas soras della misericordia, che dedicheschan lur veta als paupers malsauns ed orfans mo per la pagaglia

de Niessegner. Igl ei bein ver, la pura romontscha ha nuota ina leva clamada. La signura dil marcau ha senza dubi ina veta pli emperneivla ed era la dunna dil mistergner e digl emploiau ha per ordinari in pli lev viver, sto buca luvrar e barhar ton. Denton astgan ins buca emblidar, che gest quei sacrifici, il quitau e la lavur dattan alla veta ed alla clamada valeta e cuntegn. E sper la via terrestre d'ina brava pura creschan buca mo spinas, cuntrari, flureschan era rosas de cuntentientscha e de legria, ch'eiin forse alla signura en seida nunenconuschentas. Las dunnauns dil marcau ein nuota pli ventireivlas e cuntentas, che nossas puras dils cuolms. Jeu hai tochen ussa anflau pli bia legria e ventira ella sempli casa purila, che en las biaras casas dil marcau. Ei dat palaz de marmel cun luxus e rihezias, mo en lur intern sa ei esser in uffiern, senza paisch e carezia. Ed ei dat simplas cammonas cun tetg de slondas, ellas qualas secata in pign paradis cun legria e cuntentientscha. La ventira dependa tuttavai buca mo dals beins materials e dalla veta cumadeivla, ella vegn scaffida dal cor generus plein carezia, buontad e sacrificontadad. Plaidel jeu della pura romontscha, lura sepresenta avon mia olma il maletg nunemblideivel de mia cara mumma, che ha duront quater decennis sesacrificau per la casa purila, urond e luvrond senza mai vegnir unfisa, nutriu e vestgiu ina gronda familia e sco biaras outras puras romontschas conservau e defendiu la jerta sontga e custeivla e la preziosa cultura della casa montognarda. Diesch gadas ha ella preparau la tgina, ei mai fugida dalla crusch e dal sacrifici, ha mai saviu ir en vacanzas, ha scaldau la stiva cul sulegl de siu cor pleins quitau e carezia per tuts, ha mussau a nus de luvrar, de urar e de cantar. Ella capeva de unir il terrestier cul celestial, cantava las veglias canzuns religiosas sper roda e talèr, urava il sogn rusari sigl èr duront zerclar, raquintava las liungas seras d'unviern la veta dils sogns ord il cudisch de legendas, nua ch'ella era fetg bein de casa. Jeu sai, che biars dils lecturs portan en lur olma las medemas caras regurdientschas de lur mummas, che ruaussan schon daditg el tratsch benediu e gaudan ella megliera patria la pagaglia de lur veta plena de merets, acquistai en ina nobla e greva clamada. Il spert della veglia mumma romontscha astga buca svanir ord nossas stivas. Cun el svanescha la benedicziun e svanescha la ventira e cuntentientscha della familia. Ils temps semidan e la gliעד cun els. Era la pura romontscha ei els davos temps semidada. La pura ded oz ha forse meins grevas relaziuns che nossas mummas e tattas. Nus lein beneventar tut il bien, che in temps niev ha purtau. Denton lein nus buca schar ir a piarder ils beins ideals, che han fundau il beinstar de nossas familias purilas en tuts ils temps e che dueien restar ina fontauna de benedicziun ed ina reserva de forza pil pievel.

La malsogna gronda de nies temps ei ina faulsa e malsauna cultura, che ha scaffiu pretensiuns exageradas e nunnaturalas ella moda de viver, habitar, senutrir e sevestgir, ina cultura materialista, che tschenta il tgierp sur l'olma e schazegia luxus e rihezia materiala sur les rihezias dil cor e dil spert. Era

ord la casa purila ei la veglia sempladad e cuntentientscha per part svanida ed ei ha priu plaz in cert luxus e confort, al qual las finanzas dil pur montagnard ein buca carschidas. Quella midada ella maniera de viver ei vegnida caschunada dalla hoteleria, dals consums e dallas fatschentas e forsa empau era d'ina educaziun buca conforma a nossas relaziuns. Oz tucca ei de returnar silmeins empau tier la sempladad de nos vegls. Buca senza raschundian gliedud veglia: Sche nus fussen vivi aschia, vessen nus daditg fatg bancrut. Viver, senutrir e sevestgir ton sco pusseivel cun dil siu, fugir e temer la stizun ed il hermer ed ils catalogs jasters, cultivar il garnezi ed il glin, prender neunavon puspei roda e taler, seproveder ton sco pusseivel sez, cul necessari per la casa, quei ei bein la suletta via per surventscher la crisa de nos dis e salvar il stan puril. E cheu sto la pura puspei daventar ina capavla casarina, ch'ei carschida a sia clamada e capescha de trer a nez tuts products purils, che tegn ault la sempladad e spargnusadad. Tut luxus meina alla ruina, porta malcuntentientscha e sgurdina la morala. La sempladad schendra cuntentientscha e conserva l'energia necessaria per la veta.

In secund ideal, che la pura romontscha sto mantener e defender schai el sogn plaid: la mumma. La pura romontscha duei buca mo esser ina capavla casarina, ella duei esser e restar ina mumma el ver senn dil plaid. Nua che la steila digl ideal matern piarda sia tarlischur, leu va era la veta de familia en decadenza. Ed ina dretga veta de familia ei la megliera dustonza encunter ils mals e prighels de nos temps. Il cor della mumma sto scaldar la stiva, sto educar ils affons, tener ensemen els e rentar els vid la tradiziun sontga della casa cristiana, sto preparar els pil combat della veta, esser lur tegn e petga els prighels digl jester, il ligiom che tegn els uni culla patria. E la fossa della mumma duei restar il tschespet il pli car, il qual els bognan adina puspei cun las larmas d'engraziament e pietad. Deplorablamein svanescha igl ideal matern pli e pli. Dunnauns dat ei biaras, veras mummas buca tontas. Il spert dil temps ei hostils alla mumma. Ina educaziun nunnaturala, il regl de guder, il sport exagerau, il svilup industrial, che ha tratg las giuvnas en occupaziuns nunadattadas, han buca favorisau l'educaziun de veras mummas e savens disfatg igl essenzial della natira e dell'olma ella schlateina feminila: igl ideal della mumma. Tonpli ston ins beneventar tuttas aspiraziuns, che sesprovan de puspei cultivar e mantener quei ideal e de conservar a nossas familias la mumma, il cor e l'olma della casa.

E lu in davos cussegl: Pura romontscha, stai si e defenda la cultura cristiana de tia casa. Ei dat oz bia casas pagaunas, ord las qualas Niessegner ei bandischaus. Cun el va era la benedicziun. Il pur dils cuolms ha buca ina leva sort. Quei che tegn el sidretg, ei la cardientscha e la fidonza enten Niessegner, che remunerescha e benedescha tut bien e tuts sacrificis purtai per amur sia. Quella jerta cristiana duei la pura romontscha conservar e proteger. Ella sa buca rimnar e schar anavos rihezias terrestras a ses affons,

ella sto esser cuntenza, sch'ella sa nutrir e vestgir els. Mo ina caussa sa ella schar artar, la tema de Diu e la cardientscha nunballuconta, che dat forza e curascha ellas cruschs della veta e confiart sin pugn de mort e la capara d'in ventireivel seveser en ina meglia patria.

Sil Mundaun

*Sil péz Mundaun nus mein marvegl
Per la damaun ver il sulegl.
Quei mund stupent dal stgir al clar
Va sevolvend cun caminar:
Nus mein nies pass ord stgiras vals
Sigl ault Parnass per teiss vials. —*

*Las stgiradetgnas tschessan,
Valladas beiber lessan
La glisch desiderada;
Vischnauncas uss comparan,
Las pézzas sepreparan
Pil retg che fa l'intrada.*

*Egl orient sur las montognas
Il di entscheiva a spluntar
In ur de glisch empau pli clar
Sclarescha pézzas e pitgognas
Per s'avanzar l'emprem' emprova
Fa sur la val quell'alva nova.*

*Il retg, il retg il grond sulegl,
El stat sin porta plein smervegl,
Paliats van ora da ses egls,
Ils cuolms da legherment fan segls,
Splendur serasa sin tuts mauns
Vi sils glatschers, giu en ils plauns.*

*O bial'aurora, fumitgasas
Ti rimnas leu ord tuttas casas,
Ord tuts palazs digl Orient
Per porscher in clar ornament
Al retg dil di sil til stupent.*

*Il mund sclariu beinvegni fa
Al grond herox a nus termess;
Rasond splendor pli ault quel va
E pren il mund en siu possess.*

Sur Flurin Camathias
